

*Анашкіна А. А., магістрант НУБіП
України (м. Київ);*

*Яковлева В. А., кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри методики
навчання та управління навчальними
закладами НУБіП України (м. Київ)*

САМОСТІЙНОЇ РОБОТА СТУДЕНТІВ ПРИ ОРГАНІЗАЦІЇ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА»

Дана стаття присвячена проблемі вдосконалення організації самостійної роботи студентів, визначенню шляхів методичного забезпечення зазначеного процесу.

Ключові слова: самостійна робота, конспектування фундаментальних робіт, підготовка рефератів, курсових, дипломних робіт.

Данная статья посвящена проблеме совершенствования организации самостоятельной работы студентов, определению путей методического обеспечения данного процесса.

Ключевые слова: самостоятельная работа, конспектирование фундаментальных работ, подготовка рефератов, курсовых, дипломных работ.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку Україна переживає складний період трансформації й радикальних перетворень у галузі освіти. Вибором країни стала європейська інтеграція, тобто узгодження системи вищої освіти між європейськими країнами та приведення їх до єдиного стандарту.

Постійне збільшення обсягу знань, до якого необхідно вивести майбутнього фахівця за роки навчання у вищому навчальному закладі, підвищення вимог до його професійної й фундаментальної підготовки породжує соціальну потребу всебічного та глибокого дослідження системи педагогічних шляхів, зовнішніх і внутрішніх чинників становлення спеціалістів освітянської сфери, розкриття закономірностей і особливостей їхньої професійної підготовки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз філософської, психологічної, соціально-педагогічної літератури, робіт з педагогіки соціальної роботи свідчить про пошуки вченими умов і механізмів підготовки спеціалістів у галузі соціально-педагогічної діяльності та соціальної роботи. Так, освіта як об'єкт дослідження різних наук розглядалась зокрема: у філософії (Л. Беляєва, С. Чесен, Н. Чапаєв, В. Шадріков та ін.), у соціології (Г. Зборовський, Л. Коган, В. Нечаєв, Є. Шуклінга ін.). Проблеми вищої освіти представлені в наукових працях А.Алексюка, О. Глузмана, Л. Рувінського, В. Сластьоніна та ін. Над розвитком тенденцій професійної освіти працюють А. Глазунов, В. Мадзігон, Н. Нічкало, О. Новіков, В. Равкін, над змістом освіти – І. Зязюн, Є. Євтух, В. Краєвський, В. Луговий, С. Харченко. Різним аспектам підготовки фахівців у галузі соціальної роботи й соціальної педагогіки присвячені праці В. Бочарової, В. Галагузової, С. Григор'єва, А. Капської, Л.

Коваль, Г. Лактіонової, Л. Міщик, О. Оржеховської, Є. Холостової.

Мета статті полягає в висвітленні особливостей організації самостійної роботи студентів при викладанні дисципліни «Соціальна педагогіка»

Виклад основного матеріалу.

Українська педагогічна наука має чималий досвід в організації навчання майбутніх учителів. Водночас слід зазначити, що докорінні зміни в житті країни, реформування українського суспільства значною мірою вплинули на характер і зміст їх фундаментальної підготовки. У Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ ст. зазначається, що «підготовка педагогічних працівників, їх професійне вдосконалення – важлива умова модернізації освіти». Об'єктивний рівень спецпідготовки майбутнього вчителя визначається сформованістю його професійно-педагогічних якостей, серед яких особливе місце посідає й рівень успішності студента.

Зміни, які відбуваються нині в організації навчальної діяльності студентів, свідчать про посилення ролі самостійної роботи у підготовці майбутніх фахівців. Питання організації самостійної роботи студентів у системі освіти постійно знаходяться в сфері інтересів дослідників. Протягом багатьох років навкруги цієї проблеми виникають наукові суперечки, в результаті яких народжуються різноманітні погляди і формуються методичні та методологічні позиції. Ці погляди не мають антагоністичного характеру, а відображають просто різні точки зору, які в цілому ряді випадків відрізняються одна від одної непринциповими якісними характеристиками. Вивчення спеціальних наукових робіт і публікацій свідчить про досить детальний

Питання педагогіки

розгляд в педагогічних дослідженнях питання організації самостійної роботи в середній школі, у вищих навчальних закладах. Є чимало підходів до визначення сутності самостійної діяльності, яка спрямована на формування творчої особистості. В роботах сучасних дослідників [4, с.25] зустрічаємо визначення умов, від яких залежить успіх домашньої навчальної роботи. До них відносяться:

- сформованість в учнів пізнавального інтересу до знань (ця умова забезпечується єдністю домашніх завдань та навчальної роботи на заняттях, зв'язок з життям, з практикою);

- педагогічне керівництво і контроль з боку вчителів та батьків, які виховують відповідальне відношення до виконання домашніх завдань;

- дотримання дидактичних принципів, зокрема принципу доступності навчання, а саме посиленості пропонованого домашнього завдання.

Формування умінь навчатися складаються з формування різноманітних умінь і виявлять в чіткій організації діяльності студентів, направленої на виконання різноманітних задач.

Оскільки при вивченні кожного предмета студенту важливо не тільки засвоїти навчальний матеріал, а й оволодіти культурою розумової праці, досвідом творчої діяльності, автори [1, с.210] виділяють уміння, які необхідні для опанування науковими знаннями:

- читання з різною метою (для засвоєння важливих деталей, для відповіді на запитання, для критичної оцінки, для розвитку словникового запасу, тощо);

- працювати з першоджерелами, користування книгою як знаряддям праці;

- шукати необхідну інформацію;

- користуватися довідником;

- конспектувати;

- складати картотеку і користуватися нею;

- будувати схему спостережень;

- вірно описувати процес, за яким здійснюється спостереження;

- виділяти головне;

- слухати, на слух виділяти головне;

- аргументовано висловлювати свою думку;

- коротко і стисло викладати свої і чужі думки;

- логічно мислити;

- систематизувати, класифікувати явища;

- бачити і розуміти причини і наслідки процесу виникнення і розвитку того чи іншого явища;

- аналізувати факти, робити узагальнення і висновки;

- самостійно ставити задачі та інше.

Підводячи підсумок аналізу досліджень у сучасній педагогічній літературі з проблеми самостійної навчальної роботи студентів, можна зробити висновок:

- самостійна робота є організованою викладачем активною діяльністю студента, направленої на виконання поставленої дидактичної мети, але здійснюється без посередньої участі викладача;

- самостійна робота студентів вимагає від викладача ретельного її планування;

- створення умов ефективної організації навчальної роботи студентів припускає перш за все ґрунтовне науково-методичне їх забезпечення.

Від організації самостійної роботи багато в чому залежать результати навчання студентів та їх майбутня практична діяльність.

Самостійна робота студентів є дуже широким поняттям, у тлумаченні якого сформувалися різні підходи, що зумовлено відмінностями в розумінні суті цього явища.

Нерідко самостійну роботу розглядають як окремий вид навчальних занять поряд з лекцією, семінаром, практичним заняттям та інше.[3, с. 45] При цьому її суттєвими ознаками вважають обов'язковість заняття у відведений розпорядком дня вузу час, роботу без безпосередньої участі викладача, але за обов'язкового його контролю. За іншими твердженнями, самостійна робота передбачає всю активну розумову діяльність студентів у навчальному процесі, є внутрішньою основою зв'язку різних видів і форм занять між собою вважаючи самостійну роботу основним методом засвоєння знань, прихильники цього підходу стверджують, що вона охоплює пізнавальну діяльність, яку здійснюють студенти не лише позааудиторно, а й на лекціях, семінарах, індивідуальних співбесідах, заліках, іспитах, під час захисту курсових, дипломних робіт тощо. Тобто, самостійна робота, згідно з таким баченням, охоплює всі види і форми навчального процесу.

За своєю суттю самостійна робота є активною розумовою діяльністю студента, пов'язаною з виконанням навчального завдання. Наявність завдання і цільової установки на його виконання вважають характерними ознаками самостійної роботи. Завдання, які доводиться вирішувати студенту в навчальній діяльності, стосуються таких її сфер:

- засвоєння матеріалу теми, яка розглядається на лекції (робота з конспектом

лекції, рекомендованою навчальною літературою);

- конспектування фундаментальних робіт відповідно до програми навчальної дисципліни;

- розв'язування задач, проведених дослідів тощо;

- підготовка рефератів, контрольних робіт, фіксованих виступів (доповідей) на семінарському занятті;

- підготовка курсових, дипломних робіт.

Усі ці елементи навчального процесу є самостійною роботою, оскільки студенти здійснюють їх певною мірою індивідуально, в поза аудиторний час.

Самостійна робота – навчальна діяльність студента, спрямована на вивчення й оволодіння матеріалом навчального предмета без безпосередньої участі викладача.

На ефективність самостійної роботи студента значною мірою впливає керівництво нею викладача, яке охоплює:

- планування самостійної роботи студентів;

- формування в них потреб і мотивів до активної, творчої самостійної роботи;

- навчання студентів основам самостійної роботи;

- контроль за виконанням навчальних завдань.

Формування у студентів потреб і мотивів до активної самостійної роботи відбувається внаслідок спонування (наказ, жорстка вимога) викладача. Цей спосіб не ефективний, будь-яка діяльність, що викликає у людини професійного інтересу, малопродуктивна. [2, с.30]. Значно ефективнішим способом формування у студентів потреб і мотивів до самостійної роботи є розвиток пізнавального інтересу до предмета, який вивчається, процесу оволодіння ним. Діяльність, що має у своїй основі глибокий інтерес не лише до результату, а й до її процесуальних компонентів, найпродуктивніша, адже саме від неї людина має найбільше задоволення. Студент у цьому разі сам знаходить час для предмета, який йому сподобався. Зрозуміло, що викликати інтерес до навчальної дисципліни, її змісту повинен викладач.

Організація самостійної роботи студентів має бути підпорядкована певним вимогам:

- 1) розвиток мотиваційної установки у студентів. Умовою будь-якої цілеспрямованої діяльності є установка – готовність до певної активності, виникнення якої безпосередньо залежить від наявності в людині потреби і від об'єктивної ситуації задоволення цієї потреби. Установка відчутно впливає на характер і

результати діяльності студентів, сприяє підвищенню ефективності дій, активізує мислення, пам'ять, робить сприйняття точнішим, увагу зосереднішою, спрямованішою на об'єкт пізнання [5, с.49]. Тому студент повинен виробити в собі внутрішню потребу в постійній самостійній роботі;

- 2) систематичність і безперервність. Тривала перерва у роботі з навчальним матеріалом негативно впливає на засвоєння знань, спричиняє втрату логічного зв'язку з раніше вивченим. Не систематичність самостійної роботи унеможлиблює досягнення високих результатів у навчанні. Тому студент повинен не випускати з поля зору жодних дисциплін, вміло поєднувати їх вивчання;

- 3) послідовність у роботі. Послідовність означає чітку упорядкованість, черговість етапів роботи. Не закінчивши вивчення однієї книги, не можна братись за іншу, далі за третю. Розкиданість та безсистемність читання породжують поверховість знань, унеможлиблюють тривале запам'ятовування прочитаного.

При читанні конспекту лекцій, монографій, підручника, навчального посібника не повинно лишатися нічого не з'ясованого. Не розібравшись хоча б в одному елементі міркувань автора книги, студент не може далі повноцінно засвоїти навчальний матеріал;

- 4) правильне планування самостійної роботи. Чіткий план допоможе раціонально структурувати самостійну роботу, зосередитися на найсуттєвіших питаннях;

- 5) використання відповідних методів, способів і прийомів роботи. Багато студентів працюють із книгою неправильно: читають текст і відразу занотують, намагаючись запам'ятати прочитане. За такого підходу ігнорується найважливіший елемент самостійної роботи – глибоке осмислення матеріалу. Це призводить до того, що студенти засвоюють його поверхово, їм складно на практиці повною мірою застосувати теорію. У них формується шкідлива звичка не думати, а запам'ятовувати, що також негативно впливає на результати навчання;

- 6) керівництво з боку викладачів. Основними формами керівництва самостійною роботою студентів є визначення програмних вимог до вивчення навчальних дисциплін; орієнтування студентів у переліку літератури; проведення групових та індивідуальних консультацій; організація спеціальних занять з метою вивчення наукової та навчальної літератури, прийомів конспектування;

підготовка навчально-методичної літератури, рекомендацій, пам'яток тощо.

Виховання у студентів навичок самостійної роботи з навчальним матеріалом, науковою та навчально-методичною літературою належить до першочергових завдань вищої школи. Адже разом із цим вони виховуватимуть у собі організаційність, системність, діловитість, зосередженість, без чого не обійтись їм і в майбутній професійній діяльності.

За великого навчального навантаження, дефіциту часу важливе значення має для студента раціональне планування самостійної роботи. План допомагає правильно розподілити, економно використати свій час. Обґрунтування в ньому обсягу, змісту, послідовності роботи протягом певного часу надає роботі цілеспрямованості, творчого характеру.

Організація самостійної роботи учнів та студентів є тією проблемою педагогічної теорії та практики, яка має давню історію, її вивченням займалось широке коло дослідників. Але сьогодні навчальна ситуація (соціальне ставлення, концептуальні основи, реальні умови, самі суб'єкти навчального процесу) значно змінилася. Відбувається перехід на багаторівневу підготовку спеціалістів, що вимагає дослідження особливостей самостійної пізнавальної діяльності на різних рівнях та визначення шляхів підвищення ефективності самостійної роботи студентів, форм і методів її організації.

Тривалий час у вищих навчальних закладах використовувалась інформативна методика викладання дисциплін. Вважалось, що студент тим більше знатиме, чим триваліші

будуть лекції. Сьогодні перевага надається самостійній роботі студентів. Але ця форма навчально-виховного процесу, яка оптимально забезпечує засвоєння дисципліни, дає високі результати у самовдосконаленні особистості. Самостійна робота є важливим засобом формування самостійності у здобуванні знань, яка реалізується у самовиявленні внутрішньої потреби у знаннях, пізнавальних інтересах студентів.

Зміст самостійної роботи студентів над конкретною дисципліною визначається робочою навчальною програмою дисциплін. Навчальний план дисципліни, передбачений робочим навчальним планом для засвоєння студентом процесі самостійної роботи, виноситься на підсумковий контроль поряд з навчальним матеріалом, який опрацьовувався при проведенні навчальних занять. Самостійна робота студента забезпечується системою навчально-методичних засобів, передбаченої для вивчення конкретної навчальної дисципліни: підручник, навчальні та методичні посібники, конспект лекцій викладача, практикум тощо. Організація самостійної роботи вимагає від вчителя ґрунтовної підготовки, навіть більшої, ніж тоді, коли навчальний матеріал він викладає сам.

Висновок. Досліджуючи сутність самостійної роботи студентів, неважко помітити, що науковці, прагнучи до комплексного розв'язання проблеми організації самостійної роботи студентів і виділяючи різні її аспекти, важливе місце відводять саме здійсненню особистісно-орієнтованого підходу до студентів.

Література:

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти в Україні: історія, теорія : [підручник] // А.М. Алексюк. – К. : Либідь, 1998. – 560 с.
2. Безпалько В.П. Слагаемые педагогической технологии / В.П. Безпалько. – М. : Педагогика, 1989. – 190 с.
3. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях: [навч. посіб.] / О.В. Безпалько. – К. : Центр навч. літ., 2003. – 134 с.
4. Бордовская Н.В. Педагогика : учебник для вузов / Н.В. Бордовская, А.А. Реан. – СПб.: Питер, 2001. – 304 с.
5. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.

*Anashkina A.A. Master, National University
Yakovleva V.A. Ph.D., Senior lecturer*

INDEPENDENT WORK OF STUDENTS WHEN ORGANIZING TEACHING METHODOLOGY DISCIPLINE "SOCIAL PEDAGOGY"

This article is devoted to the improvement of students' independent work, identifying ways methods of this process. The article is talking about something that is inherently independent work is an active student mental activity associated with the performance of a learning task. Having goals and target set for its implementation consider the characteristics of independent work. The article deals with independent work as a separate training sessions along with lectures, seminars, workshops and more. Thus, its essential features considered mandatory classes in high school daily routine allotted time work without direct involvement of the teacher, but mandatory controls. Also noted that independent work, according to this vision, covering all types and forms of educational process.

Key words: independent work, note-taking fundamental works, preparing essays, term papers, dissertations.